

ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТИЧНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКУ «ПІВНІЧНЕ ПОДІЛЛЯ»

Висвітлено особливості туристично-ресурсного потенціалу національного природного парку «Північне Поділля». Описано природні та історико-культурні туристичні ресурси парку: рельєф, кліматичні умови, рослинний та тваринний світ, замки, храми. Висвітлено проблеми та перспективи розвитку туристичної діяльності у національному природному парку «Північне Поділля».

Ключові слова: національний природний парк, туристично-ресурсний потенціал, туризм, рекреаційно-туристичні ресурси, туристична інфраструктура.

Освещены особенности туристическо-ресурсного потенциала национального природного парка «Северное Подолье». Описаны природные и историко-культурные туристические ресурсы парка: рельеф, климатические условия, растительный и животный мир, замки, храмы. Освещены проблемы и перспективы развития туристической деятельности в национальном природном парке "Северное Подолье".

Ключевые слова: национальный природный парк, туристический ресурсный потенциал, туризм, рекреационно-туристические ресурсы, туристическая инфраструктура.

The peculiarities of the tourism resource potential national natural park "Northern skirts." We describe the natural, historical and cultural tourism resources of the park. Attention is paid to the peculiarities of the development of tourism infrastructure in the area. The problems and prospects of development of tourism in the National Park "Northern skirts."

Keywords: national park, tourism and resource potential, tourism, recreation and tourism resources, tourism infrastructure.

Постановка проблеми дослідження. Однією з найбільш розвинутих і прибуткових галузей господарства країн світу є туризм. У зв'язку із зростанням антропогенного впливу дуже актуальною стала проблема збереження природного характеру ландшафтів районів, де проходить масовий туризм та відпочинок людей.

На сьогоднішній день серед різновидів туризму особливого поширення набуває екологічний туризм (ecological tourism), що переважно здійснюється на рекреаційних територіях національних природних парків, біосферних заповідників, регіональних ландшафтних парків.

У східній частині Львівської області розташований національний природний парк «Північне Поділля», який створено 10 лютого 2010 р. Парк охоплює територію південної частини Бродівського району, центральну, частину західної, східну та північно-східну частину Золочівського району та східну частину Буського району. Національний природний парк володіє значним природним та історико-культурним потенціалом, що сприяє розвитку туризму на цій території.

Метою статті є вивчення особливостей туристично-ресурсного потенціалу національного природного парку (НПП) «Північне Поділля», дослідження аспектів розвитку туризму на теренах

природоохоронної території.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Розвитку туризму на природоохоронних територіях присвячено чимало наукових публікацій. В більшості з них характеризуються переважно природничі та історико-культурні ресурси. Оскільки НПП «Північне Поділля» створений не так давно, дослідженню його рекреаційних ресурсів присвячено не багато праць. Спробами оцінити сучасний стан туристичного загосподарювання природно-заповідних територій Західної України є статті Ю.В. Зінька [4], В.І. Гетьмана [2]. Інформацію про природні та історико-культурні ресурси парку можна почерпнути у працях К.І.Геренчука [7], О.Я. Мацюка [6] та В.М. Слободяна [8,9]. При написанні статті також використано матеріали НПП «Північне Поділля» (інтернет сайт).

Виклад основного матеріалу. НПП «Північне Поділля» володіє значними рекреаційно-туристичними ресурсами, зокрема, природними та історико-культурними.

Національний природний парк «Північне Поділля» створено Указом президента України від 10 лютого 2010 р. [1]. Парк поєднує території, які відносяться до північної частини Подільської височини, що стрімким уступом обривається до рівнини Малого Полісся.

Переважна частина території «Північного Поділля» знаходиться в межах абсолютних висот 250-460 м н.р.м. Найвищі гори на території парку: г. Вапнярка (460,8 м) і г. Високий Камінь (440,4 м). Парк розташований у найбільш горбистій і лісистій частині цього горбогірного пасма [7].

Клімат даної території м'який помірно-континентальний, вологий. Літо тепле, але не жарке, часто дощове, особливо в другій половині. Осінь також досить волога з частими туманами. Весна характеризується досить мінливими станами погоди, часто затяжна. Вороняки разом з Гологорами сприяють утворенню хмарності і опадів, які (особливо хмарність), в свою чергу, виступають як регулятор температурного режиму. Нестійкість погодних умов обумовлена активним розвитком циркуляційних процесів, впливом циклонів та антициклонів. Середня температура повітря становить близько +7 °С. Найтеплішим у багаторічному режимі є місяць липень (+18,1 °С). Переважаючими є західні і північно-західні напрямки вітрів. Середня швидкість вітру становить 3.7 – 3.9 м/с. Протягом року на даній території випадає 700-800 мм опадів. Найвологішими місяцями є червень, липень, вересень, а найменше опадів випадає взимку [7].

Через горбогір'я національного природного парку «Північне Поділля» проходить Головний Європейський вододіл: тут бере початок ріка Західний Буг, несучи свої води в Балтійське море і витікають ріки, які впадають у Чорне море – Стир, Серет, Іква [10].

Надзвичайну наукову цінність території має співіснування рослин різного походження: західно-європейського, середземноморського, азійського та північного. Понад 200 видів рослин та біля 30 видів тварин

потребують державної, міждержавної та місцевої охорони. Флора парку налічує понад 1600 видів – майже третина рослин України. Збереглися рослини дуже древнього походження [7].

Національний природний парк «Північне Поділля» має важливе функціональне значення для існування популяцій фонових, перш за все, мисливських, видів тварин. Сучасна фауна налічує 127 видів птахів, 41 вид ссавців. Серед них 22 види занесені до Червоної книги України (2009). Фауна території парку досліджено досить слабо. Виявлено 2 види птахів, наведені в Європейському червоному списку тварин і рослин, що перебувають під загрозою зникнення (1991): могильник (*Aquila heliaca*) і деркач (*Circus cyaneus*) [10].

Важливим рекреаційно-туристичним ресурсом на території парку є історико-культурна спадщина. На хуторі Пліснеськ поблизу с. Підгірці на території одного з найбільших археологічних комплексів площею 160 га збереглися оборонні вали давньоруського городища VIII-XIII ст. Давнє місто, яке науковці вважають столицею білих хорватів, було укріплене сімома рядами оборонних валів, мало дитинець з палацами, ремісничий посад та передмістя переважно для сільського населення [6, с. 36]. На теренах парку є унікальні оборонні комплекси: середньовічний Олеський замок XIII—XVIII ст., замок-палац бастионного типу XVII ст. у с. Підгірці, бастионний замок XVII ст. у м. Золочеві, замок XV–XVIII ст. у смт Поморяни.

Олеський замок – відома пам'ятка архітектури XIII-XVIII ст. Замок виконував не лише оборонну функцію, він був магнатською резиденцією роду Даниловичів (з 1605 р.). У другій половині XVII ст., після руйнацій у ході Визвольної війни під проводом гетьмана Богдана Хмельницького, перестав бути оборонною спорудою і перетворився у резиденцію магнатських родів – Собеських, Жевуських. У 1629 р. в Олеському замку народився майбутній король Польщі Ян III Собеський [6, с. 43].

Зараз замок належить Львівській національній галереї мистецтв. Експозиція замку представляє вітчизняне мистецтво XVI-XVIII ст. Тут зібрано ікони, безцінні твори живопису, скульптури, ужиткового мистецтва (зокрема, меблі та гобелени). Особливу вартість має збірка скульптури XVI-XVIII ст., українського портрету XVI-XIX ст. В комплекс, окрім замку, входить колишній монастир капучинів з костелом Св. Йосифа (1739 р., архітектор – Мартин Добравський).

Підгорецький замок-палац будувався у 1635-1640 рр. архітектором Андреа дель Аква за участю інженера Гійома де Боплана на замовлення тодішнього власника Підгорець коронного гетьмана Речі Посполитої Станіслава Конєцпольського. Це один з найкращих у Європі зразків поєднання імпозантного палацу з бастионними укріпленнями італійської системи. Автором палацової декорації був Ян Батист Фальконі, портали і каміни проектував Константіно Тенкелла. Серед найбагатше оздоблених приміщень виділялась каплиця Богоматері Скорботної [3].

Замок має чотири бастіони, службові приміщення, розміщені у куртинах, утворювали квадратний двір з терасою, пристосованою до оборони. З трьох боків палац був оточений глибоким ровом, з північного боку, зверненого до долини, він мав гарну терасу з балюстрадою і скульптурами. До замку в'їжджали через велику браму — портал з двома колонами.

1720 р. замок разом із численними селами у Костянтина, сина Яна III Собеського, купив Станіслав Жевуський. 1728 р. його син Вацлав Жевуський почав масштабну реконструкцію Підгорецького замку. Вацлав Жевуський зібрав велику колекцію цінних картин та старовинної зброї, перевіз до Підгірців найцінніші речі з Олеського замку. Були створені друкарня та театр. Після його смерті замок поступово занепадає. У радянську добу в приміщенні замку діяв санаторій для хворих на туберкульоз [6, с.39].

Окрім замку в ансамбль входять: заїжджий двір XVIII ст., костел середини XVIII ст. (архітектор П.Римлянин), парк, який належить до пам'яток садово-паркового мистецтва державного значення. З 1997 р. замок належить Львівській національній галереї мистецтв. Ведуться ремонтно-реставраційні роботи.

Золочівський замок – пам'ятка оборони архітектури XVII ст. Замок Якуба Собеського побудований у 1634-1636 рр. У 1686 р. на замовлення короля Яна III Собеського був відновлений і оздоблений творами мистецтва. Від багатого спадку у 1801 р. залишилося небагато – лише невеликі землі з замком. Відтоді кілька разів змінювались власники, поки замок не став власністю держави [6].

Це унікальний замок бастіонного типу, збудований за голландською системою. Оборонний комплекс включає чотири бастіони з кавальєрами, з'єднані куртинами, вали та бастіони – ескарповані. Перед в'їздною брамою для підсилення оборони розташовано рavelін.

Зараз належить Львівській національній галереї мистецтв. На замковому дитинці розташований Великий палац, в якому відкрито експозицію інтер'єрів XVII ст. та зали історії. У Південній частині розташовано Китайський палац, який є одним з небагатьох зразків східної архітектури на українських землях. В ньому розташована експозиція Східних культур (мистецтво Японії, Китаю, Індії) [3].

Поморянський замок — пам'ятка історії та архітектури в селищі Поморяни Золочівського району Львівської області. У XV ст. замок належав руській родині Кердеїв. В кінці XV ст. маєтність перейшла до Жигмунта Сенинського і була в руках цього роду до 1619—1620 рр., коли ці землі купив Якуб Собеський, батько майбутнього короля Польщі.

У ті часи замок був добре укріплений, тоді ж зводиться нова порохівня, робиться великий запас зброї і гармат. Завдяки розумному розташуванню замок неодноразово витримав затяжні облоги турків і татар. Так, в 1672 р., коли Золочівський замок зруйнували яничари, поморянська

твердиня вистояла перед численними військами. Та вже під час другого походу турків на Львів в 1675 р. залога замку, не маючи достатньої сили для оборони, покинувши таємним ходом фортецю, вийшла до лісу і заховалась у Свірзькому замку. Залишений напризволяще замок цілком спустошили, однак невдовзі його відбудував тодішній власник Собеський. На жаль, фортеця знов була зруйнована в 1684 р. татарами [6, с. 33].

Після багатьох перебудов і довгого періоду занепаду він втратив свій первісний вигляд і перебуває в аварійному стані. Збереглися два двоповерхові крила, східне із круглою вежею та південне з галереєю.

На теренах НПП «Північне Поділля» та в околицях є також чимало сакральних пам'яток, зокрема, Василянський монастир XVII-XVIII ст. у с. Підгірці та монастир походження дерева хреста Господнього УГКЦ (колишній домініканський монастир) XVII-XVIII ст. в смт Підкамін'ях Бродівського р-ну, церква Покрова Пресвятої Богородиці (1836) в с. Гаї, церква Покрова Пресвятої Богородиці (1767) в с. Пеняки, церква Св. Миколи (1825) в с. Ясенів Бродівського р-ну, монастир капуцинів XVIII ст. та костел Пресвятої Трійці у смт Олесько Буського р-ну, церква Св. Миколи (1765), церква Воскресення Господнього (1624-1627), костел Вознесення Господнього (1731-1763) у м. Золочів, костел Успення Пресвятої Богородиці (1613) в с. Білий Камінь, костел Св. Миколи (1400-1651) в с. Вишняни, церква Воздвиження Чесного Хреста (XVII ст.) в с. Красносільці Золочівського р-ну та б.ін [5].

Домініканський монастир в смт Підкамін'ях – видатна пам'ятка архітектури XVII-XVIII ст. на теренах України. У комплекс споруд входять: колишній Вознесенський костел (1612—1695), корпуси келій, каплиця Св. Параскеви (арх. А Кастеллі та А Каппоні), триаркова дзвіниця без дзвонів, колона зі скульптурою Богородиці, оборонні мури з вежами і брамою (з 1702 р.). 15 серпня 1727 р. в монастирі відбулась коронація ікони Підкамінської Богородиці (латинський обряд, за дозволом папи Римського Бенедикта XIII) [6, с. 102].

У 1997 р. значну частину монастиря передали монахам студійського уставу УГКЦ.

Унікальними об'єктами культурної спадщини є дерев'яні церкви, аналогів яким немає в жодній країні світу. З огляду на різне державне підпорядкування, географічні особливості регіонів України розвинулося і побутувало в Україні доволі велике число типів і шкіл народного сакрального будівництва. Але обов'язковим для всіх була тридільність чи хрещатість плану, будівництво у техніці зрубу, перекриття головного церковного приміщення не пласкою стелею, а верхом – баштоподібним зрубом великої висоти, покриття дахів і верхів та бань гонтами та ін. [9].

Більшість церков, що розміщені на теренах парку, належать до галицького типу. Зокрема, церкви Св. Івана Богослова (1793) в с. Батьків, Св. Юрія (1795) в с. Накваша Бродівського р-ну; Св. арх. Михайла (1697) та Різдва Пресвятої Богородиці (1750) в с. Кути Буського р-ну; Успення

Пресвятої Богородиці (1749) в смт Глиняни, Св. Онуфрія (1727) в с. Майдан Гологірський, Св. арх. Михайла (1761) в с. Підлипці, Св. Параскеви (1715) в с. Плугів, Собору Пресвятої Богородиці (1690) в смт Поморяни, Св. Миколи (1731) в с. Сасів Золочівського р-ну [5].

Дерев'яна церква Св. Івана Богослова (1793) в с. Батьків Бродівського р-ну збудована у 1793 р. Знаходиться у південній частині села, на рівній ділянці, біля нової мурованої церкви. Тризрубна, одноверха, на дубових підвалинах на мурованому фундаменті. Складається з прямокутної в плані нави, до якої зі сходу прилягає вужчий вівтар з прямокутною мурованою і тинькованою ризницею з півночі, а з заходу - вужчий прямокутний бабинець, видовжений після розбудови і об'єднання з присінком. Церкву опоясує піддашся на випустах вінців зрубів [8].

Дерев'яна церква Св. арх. Михайла (1697) в с. Кути Буського р-ну побудована у 1697 р. майстром з с. Сасів Григором Гебичим. . В 1956 р. куполи покриті бляхою. У 1974 р. проведені реставраційні роботи (архіт. Могитич І.Р., Кіндзельський Б.Я.) Після багатьох років повільного руйнування церкву відреставрували за понад 250 тис. грн. зібраних з 2008 р. студентами Університету банківської справи НБУ і урочисто відкрили 26 вересня 2010 р. Тепер у церкві окрім проведення богослужінь, буде також своєрідний музей – перший в Україні Храм Пам'яті. Пам'ятка архітектури національного значення.

Розташована на верху гряди північної околиці західної частини села. Тризрубна, триверха, з великим, квадратним в плані зрубом нави, до якого зі сходу прилягає вужчий гранчастий зруб вівтаря, а від заходу також вужчий квадратний зруб бабинця. Церква оточена широким опасанням на аркадовій галереї [11]. З огляду на недовге існування парку розвиток туризму не набрав обертів. У парку створено еколого-пізнавальний маршрут «Триніг», який проходить по території геолого-ботанічної пам'ятки природи «Тринога», серед зелені лісу на вершині гори можна побачити скелі найпримхливіших форм вивітрювання, які залишилися від карбонатних пісковиків з дна колишнього Сарматського моря. Приваблюють відвідувачів місця біля витоків однієї з найбільших річок України – Західний Буг. Щороку тут проходить міжнародний екологічний етнофестиваль «Чисті джерела Бугу» [10].

Висновки. НПП «Північне Поділля» володіє значним рекреаційно-туристичним потенціалом для розвитку еколого-пізнавального, історико-культурного, сакрального туризму, а також спортивного (кінного, велосипедного, пішого) туризму. В навколишніх населених пунктах існують сприятливі умови для розвитку агротуризму. Проте, туризм у парку ще не достатньо розвинутий. Не всі існуючі рекреаційно-туристичні ресурси в повній мірі залучаються для розвитку туристичної діяльності. На нашу думку, необхідно створювати нові туристичні маршрути, зокрема, пішохідні та велосипедні, еколого-пізнавальні стежки, стаціонарні зони для відпочинку.

Використані джерела

1. Указ Президента України "Про створення національного природного парку "Північне Поділля" від 10 лютого 2010 року N 156/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/156/2010>.
2. Гетьман В.І. Екотуризм у національних парках / В.І. Гетьман // Екологічний вісник. – 2002. – № 7–8 – С. 24–28.
3. Івченко А.С. Україна. Фортеці, замки, палаци..., / А.С.Івченко, О.А.Пархоменко – Київ: Картографія, 2010. – 600 с. стор. 179-181
4. Зінько Ю.В. Екотуризм у національних природних парках Західної України / Ю.В. Зінько, О.М. Шевчук // Матеріали міжнар. конф. До 120-річчя географії у Львів. у-ті (24–26 вересня 2003 р.). – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – С. 239–241.
5. Каднічанська М.Я. Використання історико-культурної спадщини національних природних парків Львівщини у туризмі / Д.А.Каднічанський, М.Я. Каднічанська // Матеріали VII міжнародної наукової конференції «Географія, економіка і туризм: національний та міжнародний досвід» (Львів–Тернопіль, 4–6 жовтня 2013 р.). – Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. – С.205-210.
6. Мацюк О.Я. Замки і фортеці Західної України. Історичні мандрівки / О.Я. Мацюк. – Львів: Центр Європи, 2005. – 192 с.
7. Природа Львівської області. [за ред. К.І.Геренчука]. – Львів: Вид. Львів. у-ту, 1972. – 151с.
8. Слободян В. Українські церкви Бродівського району / В.Слободян, В. Вуйцик, С. Івасейко. – Львів: Місіонер, 2000 – 192 с.
9. Слободян В. Шедеври української сакральної дерев'яної архітектури / В.Слободян // Вісник інституту Укрзахідпроектреставрація. – 1996. – Т. 4. – С. 52 – 59.
10. Сайт Національного природного парку «Північне Поділля» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://park-podillya.com.ua/>
11. Сайт «Дерев'яні церкви Галичини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://decerkva.org.ua/kuty_mykhaila.html

УДК 913:911.3

Габчак Н.Ф.

**ПРИРОДНО-ГЕОГРАФІЧНІ УМОВИ ЯК ГОЛОВНИЙ ЧИННИК
РОЗТАШУВАННЯ ТУРИСТИЧНО-ОЗДОРОВЧИХ КОМПЛЕКСІВ
«БЕЛЬ РОЯЛЬ» ТА «СОЛЕНІ МЛАКИ» ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Охарактеризовано ресурсно-рекреаційний потенціал туристично-оздоровчих комплексів «Бель Рояль» та «Солени Млаки» Мукачівського району Закарпатської області. На основі аналізу процесів просторово-часової динаміки оцінено можливості та перспективи їх подальшого розвитку та використання в туристичних цілях.

Ключові слова: туристично-оздоровчі комплекси, курортно-рекреаційні зони, родовища мінеральних вод, природно-ресурсний потенціал.

Охарактеризовано ресурсно-рекреационный потенциал туристическо-оздоровительных комплексов «Бэль Рояль» и «Соленые млаки» Мукачевского района Закарпатской области. На основании анализа процессов пространственно-временной динамики оценено возможности их дальнейшего развития и использования в туристических целях.

Ключевые слова: туристическо-оздоровительные комплексы, курортно-рекреационные зоны, залежи минеральных вод, природно-ресурсный потенциал.

The resource recreational potential of tourist recreational complexes as «Bel Royal» and «Soleni Mlaky» in Mukachevo district Transcarpatia region were characterized. On the basis of the analysis about processes of spatiotemporal dynamics the perspectives of their further development and usage in tourist goals were estimated.

Key words: tourist recreational complexes, resort and recreational zones, mineral waters, natural resource potential.